

Najliczniejszą grupę wśród duchowieństwa, 1780, stanowili księża polscy. Spośród 1034 zmarłych duchownych było aż 868 Polaków. 332 księży katolickich (w tym 310 polskich) zostało zamordowanych jako „inwalidzi” w komorze gazowej w zakładzie „eutanazji” – zamku Hartheim koło Linzu. Wielu księży wykorzystano do serii doświadczeń medycznych.

W trzecią niedzielę Adwentu 1944 roku biskup Gabriel Piguet von Clermont-Ferrand udzielił święceń kapłańskich diakonowi Karolowi Leisnerowi. Maria Imma Mack (pseudonim „Mädi”), późniejsza siostra zakonna Josefa, która już od maja 1944 ciągle dostarczała medykamenty i wiadomości do obozu, przekazała potajemnie przez cieplarnię na plantacji od kardynała Faulhabera konieczne dla tej uroczystości święceń dokumenty, księgi, mitrę biskupią, oraz hostie i wino mszalne. Na znak duchowej łączności pastory protestanccy przygotowali dla neoprezbitera szczególnie posiłek.

Niektórych więźniów specjalnych – spośród duchownych – umieszczano od lipca 1941 nie w „księżowskim bloku”, lecz w bunkrze („Kommandaturarrest”); obok pastora protestanckiego Martina Niemöller, znajdowali się tam również ks. kanonik Michael Höck z Monachium i późniejszy biskup pomocniczy Johannes Neuhäusler, który poświęcił 5 sierpnia 1960 r., podczas Kongresu Eucharystycznego, kaplicę p. w. Śmiertelnego Lęku Chrystusa, a 22 listopada 1964 r. kaplicę w klasztorze karmelitanek, która później stała się miejscem jego wiecznego spoczynku (14.12.1973).

Bieda obozowej egzystencji uwięzionych kapłanów, ale również ich niezłomna ufność Bogu odzwierciedla się w ukazanych tutaj paramentach i naczyniach liturgicznych, które są wykonane z najprostszych materiałów, pochodzących z życia codziennego więźnia obozu koncentracyjnego. Prześcieradło stało się szatą pontyfikalną, guziki z koszuli – ozdobą z drogocennych kamieni, wąskie paski, wycięte z sukienki w kwiaty – zdobiącą obszywką. Blacha z puszek w srebrnym kolorze, z której wykonano

monstrancję i tabernakulum, stanowi drogocenną oprawę Przenajświętszego Sakramentu. Nędza i niepozorność tych sporządzonych dla świętowania mszy św. szat i sprzętu, przeobrażają się w obliczu warunków, w których powstawały, w nadzwyczajne piękno i godność.

Ten jedyny w swoim rodzaju zbiór został przekazany przez biskupa pomocniczego Johanna Neuhäusler do klasztoru karmelitanek na przechowanie i do konserwacji. Obecnie, po przeprowadzonej gruntownej restauracji, paramenty i naczynia liturgiczne są udostępnione do obejrzenia na nowej wystawie, przygotowanej przez Mattiasa Larasser-Bergmeister i Allmann Reithel Design przy poparciu arcybiskupich referatów do spraw budowy i sztuki. Uroczystego otwarcia nowej wystawy dokonał arcybiskup dr. Reinhard Marx w dniu 8 sierpnia 2010 r. – z okazji obchodów 50. rocznicy poświęcenia kaplicy Śmiertelnego Lęku Chrystusa.

1 ORNAT / Jest główną liturgiczną szatą kapłańską. Ornat nie ma rękawów i zakłada się go na albę (spodnia szata).

Wykonany z pierwotnie żółtego lnu; podszewka – czarny len; bawełniana beżowa obszywka.

2 STUŁA / Długa wstęga z tkaniny, która jest faktyczną oznaką kapłaństwa i należy do szat liturgicznych; zakłada się ją na szyję, długie końce zwisają z przodu.

Wykonana z pierwotnie żółtego lnu; podszewka – czarny len; bawełniana beżowa obszywka.

3 MANIPULARZ / To krótka ozdobna wstęga, która do Soboru Watykańskiego drugiego stanowiła część ubrania liturgicznego podczas mszy św. i była noszona na lewym przedramieniu.

Wykonany z pierwotnie żółtego lnu; podszewka – czarny len; bawełniana beżowa obszywka.

4 MUCET / To sięgająca łokcia zapinana na piersi pelerynka. Używany jest przez wysokich dostojników kościelnych – np. biskupów – jako część uroczystego ubrania.

Pierwotnie jasnoczerwony len.

5 PEKTORAŁ / Biskupi i opaci noszą na piersi krzyż (pektorał), który jest szczególną oznaką ich urzędu.

Mosiądz; sznur z włókna konopnego.

6 MITRA / Mitra wraz z laską pasterską stanowią najważniejsze znaki urzędu biskupiego. To nakrycie głowy zakłada się wyłącznie podczas liturgii.

Biała bawełna; ozdobna obszywka z uplecionych w warkocz nici; plastikowe guziki.

7 PIUSKA / Okrągła przykrywająca ciemną czapczka. Jest zwyczajnym nakryciem głowy biskupów.

Pierwotnie jasnoczerwony jedwab.

8 RĘKAWICZKI PONTYFIKALNE / Należą do dawnych insygniów biskupich (pontyfikałów), obecnie z reguły nie są używane.

Cienka biała tkanina; naszyte krzyże z lureksu.

9 DRZWICZKI TABERNAKULUM / Tabernakulum to szafka do przechowywania ze zcią przestoczonego podczas sprawowania Eucharystii chleba, który, jako Ciało Chrystusa, jest znakiem (sakramentem) stałej obecności Boga (rzeczywistej obecności). Na drzwiczkach punktowanymi literami wypisano: „JA JESTEM Z WAMI PZEZ WSZYSTKIE DNI (aż do skończenia świata)”. To są ostatnie słowa Ewangelii wg św. Mateusza (Mt 28, 20), w których Chrystus zlecił uczniom ich uniwersalne posłannictwo. W „księżowskim bloku” stają się przykładem ufności w Bożą pomoc w niedoli.

Laserowane miękkie drewno; drzwiczki obite blachą.

10 MONSTRANCJA / W tym naczyniu do wystawienia ukazuje się wiernym Jezusa pod postacią konsekrowanej hostii (chleba) podczas adoracji i błogosławieństwa.

Laserowane twarde drewno; promienie i lunula z białej blachy.

11 BURSA / Płaska torebka z tkaniny do przechowywania korporału, białego obrusika, który podkłada się pod kielich i patenę podczas sprawowania Eucharystii. Razem z welonem na kielich (15) należy do podstawowych elementów szat liturgicznych (1-3), zawsze w tym samym kolorze co one.

Pierwotnie czarny len; beżowa bawełniana obszywka.

12 KIELICH / Do kielicha nalewa się wino, które podczas sprawowania Eucharystii przeistacza się w Krew Chrystusa. On musi być zawsze odpowiednio wykonany z drogiego i godnego materiału.

Kubek z argenta.

13 PATENA / Do tej płaskiej miseczki wkłada się hostię (chleb), która podczas sprawowania Eucharystii przeistacza się w Ciało Chrystusa.

Żelazo pokryte złotą powłoką.

14 KRZYŻ OŁTARZOWY / Krzyż zaznacza ołtarz jako stół, na którym podczas Eucharystii odbywa się uczta dziękczynienia na pamiątkę śmierci i zmartwychwstania Jezusa Chrystusa.

Laserowana dębina; laserowane miękkie drewno; promienie z blachy.

15 WELON NA KIELICH / Tą chustką przykrywa się kielich i patenę do momentu przyniesienia darów oraz po komunii (łacińskie velare – zasłaniać).

Czarny len; beżowa bawełniana obszywka.

16 DZWONEK OŁTARZOWY / Małym dzwonkiem ołtarzowym podczas mszy św. zwraca się uwagę na najbardziej ważne jej części (np. przeistoczenie).

Metal.

17 CYBORIUM / W małym okrągłym naczyniu przechowywane są hostie, przeznaczone do udzielenia komunii, np. chorym.

Pierwotnie puszka z białej blachy.

18 CYBORIUM / Małe kwadratowe naczynie nosi inskrypcję „IHS”, grecki skrót od „JEZUS”.

Laserowane twarde drewno.

19 KRZYŻ OŁTARZOWY / Krzyż zaznacza miejsce ołtarza (patrz 14). Litera „INRI” są skrótem od „Jesus Nazarenus Rex Iudaeorum” – „Jezus Nazarejczyk, Król Żydowski”.

Jasne miękkie drewno; pasyjka i tabliczka INRI z plastiku.

20 KRZYŻ / Taki krzyż wkłada się do ręki umie-

rającego jako znak pocieszenia i nadziei.

Jasne miękkie drewno; pasyjka i tabliczka INRI z plastiku.

21 DALMATYKA / Liturgiczna wierzchnia szata diakona (z krótkimi rękawami). Noszona również przez biskupa pod ornatem, w czym wyraża się połączenie w tym urzędzie różnych stopni święceń.

Biała bawełna; obszyte z tkaniny, wyciętej z sukni w kwiatki.

Übersetzung aus dem Deutschen in Polnische: Sr. Stefania OCD

Katholische Seelsorge
an der KZ-Gedenkstätte
Dachau

Bischöflicher Beauftragter
für KZ-Gedenkstättenarbeit in der
Erzdiözese München und Freising
Alte Römerstraße 75
85221 Dachau

Tel. 0049 81 31 / 32 17 31
Mail LSchmidinger@eomuc.de
www.gedenkstaettenseelsorge.de

ERZBISCHÖFLICHES ORDINARIAT
MÜNCHEN

und

Karmel Heilig Blut
Alte Römerstraße 91
85221 Dachau

Tel. 0049 81 31 / 210 68
Mail karmel.dachau@t-online.de
[www.gedenkstaettenseelsorge.de/
kloster/kloster.php](http://www.gedenkstaettenseelsorge.de/kloster/kloster.php)

PARAMENTY I NACZYNNIA LITURGICZNE

z „bloku księży” obozu koncentracyjnego Dachau

„Ten kler rzeczywiście był z całej Europy: byli to przedstawiciele 138 diecezji i, myślę, 25 zgromadzeń zakonnych [...]. Tam znajdowała się cała hierarchia kościelna, poczynając od biskupa (von Clermont-Ferrand) aż do najmłodszych seminarzystów. Były reprezentowane wszystkie wyznania chrześcijańskie: katolicy, prawosławni, protestanci, starokatolicy [...].” León de Conninck SJ, Wspomnienia o życiu w obozie koncentracyjnym Dachau.

W obozach koncentracyjnych było więzionych wielu duchownych. Pod koniec roku 1940 zaczęto zwozić duchownych z poszczególnych obozów do kacetu Dachau i gromadzić ich w barakach 26, 28 i 30 (z uprzednim umieszczeniem w „karnych blokach” 15 i 17), odizolowując ich częściowo od pozostałych więźniów. Z ogólnej liczby ponad 2700 duchownych, w dniu wyzwolenia 29.04.1945, w obozie wciąż znajdowało się 1240 osób.

Od stycznia 1941 w bloku 26 funkcjonowała kaplica. Od września tegoż roku dostęp do niej przysługiwał już tylko niemieckim księżom. Duchowni musieli pracować na plantacji; ich obowiązkiem było również roznoszenie jedzenia w wielkich kotłach do poszczególnych baraków, a od wiosny 1941 – dla całego obozu.

Duchowni słuchali spowiedzi współwięźniów i udzielali im Komunii św., wciąż narażeni na niebezpieczeństwo, że to zostanie wykryte – w takim przypadku spotykały ich najcięższe kary. O. Leonhard Roth OP wraz z 20 innymi księżmi objął posługę przy chorych na tyfus plamisty; co najmniej czterech z tych księży – o. Engelmar Unzeitig, Josef Kos, Stefan Wincenty Frelichowski i o. Richard Henkes zarazili się i zmarli.